

รูปแบบเครือข่ายการประสานประโยชน์เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัด

อุตรดิตถ์ : กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดจังหวัดอุตรดิตถ์

Network of Benefit Coordination to drive Commercial Research Model

Case Study : Langsat Uttaradit Province.

ยุพิน เกื่อนศรี Yuphin Thuansri

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Faculty of Humanities and Social Sciences Uttaradit Rajabhat University

Yuphin.thu@uru.ac.th

Haripunchai Review 24/02/2023

Haripunchai Review 01/05/2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) ศึกษารูปแบบเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ แกนนำเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้รู้ ประชาชนชาวบ้าน ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 20 คน วิธีการสุ่มตัวอย่างเป็นแบบบอกต่อและแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) การสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย องค์ประกอบของเครือข่าย ได้แก่ สมาชิก เป้าหมายร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารร่วมกัน มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ความเท่าเทียมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ และกระบวนการสร้างเครือข่ายมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการแสวงหา ขั้นยุทธศาสตร์การณรงค์ ขั้นตอนดำเนินงานกิจกรรม และขั้นการพัฒนาาระบบเครือข่าย

2) รูปแบบเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์ มี 3 ระดับ ได้แก่ เครือข่ายใกล้ชิด เครือข่ายรอง และเครือข่ายขยาย โดยมีแกนนำเกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนและประสานงานกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลประโยชน์กระจายสู่สมาชิกและเครือข่ายอย่างเป็นธรรม โดยมีภาคีที่สนับสนุนการทำงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดคุณภาพ ได้แก่ ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ธุรกิจที่ให้การสนับสนุน องค์กรพัฒนาเครือข่าย องค์กรวิจัยพัฒนา และหน่วยงานภาครัฐ

คำสำคัญ : รูปแบบเครือข่าย, กลุ่มเกษตรกร, กลางสาด, งานวิจัยเชิงพาณิชย์.

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the formation of a network of agricultural groups for coordination in driving commercial research in Uttaradit Province, 2) to study the form of a network of agricultural groups for coordination in driving commercial research in Uttaradit Province. It is a qualitative research. The target groups were 20 leaders of Langsat farmers in Uttaradit Province, knowledgeable people, local philosophers, entrepreneurs and government officials in Uttaradit Province. The tools used in research with the same target group were in-depth interviews. and group discussion data analysis Use content analysis methods.

The results showed that

1) Creating a network of farmers groups for coordination in driving commercial research in Uttaradit Province, consisting of network elements, namely members, common goals Member participation Collaborative interaction and communication are mutually reinforcing equality benefit sharing And the networking process has 4 steps: the search campaign strategy Activities and the development of the network system

2) The form of a network of farmers groups for coordination in driving commercial research in Uttaradit Province had 3 levels: close network, secondary network and extended network. The farmers' leaders are the centers of driving and coordinating with relevant networks. in order to distribute benefits to members and

networks fairly There are partners that support the work of farmers who grow quality langlard groups, including related businesses. sponsored business network development organization research and development organization and government agencies

Keywords : Network model, Farmer group, Langsard, Commercial research.

บทนำ

อุตรดิตถ์ เป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ในเขตรอยต่อระหว่างวัฒนธรรมล้านนา ล้านช้าง และไทยกลาง ส่งผลให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา และงานประเพณีต่างๆ มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัว ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดอุตรดิตถ์ ประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นภูเขาสูงและที่สูงอยู่ในบริเวณทางด้านเหนือ และทางตะวันออกของจังหวัด โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง อำเภอลับแล เป็นแหล่งปลูกไม้ผลเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด โดยเฉพาะกลางสาด เป็นต้น (จังหวัดอุตรดิตถ์. 2564) กลางสาด คือพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด ที่มีการปลูกมากที่สุดในประเทศ จากข้อมูลของกรมส่งเสริมการเกษตรในปี พ.ศ. 2564 พบว่าจังหวัดที่มีเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดมากที่สุดในประเทศไทย คือ จังหวัดอุตรดิตถ์ มีจำนวนเกษตรกรมากถึง 5,236 ราย พื้นที่ปลูก 7,942 ไร่ และนำหนักรวมผลผลิต 4,447 ตัน (กรมส่งเสริมการเกษตร. 2565) กลางสาดเป็นผลไม้พื้นเมืองขึ้นชื่อของจังหวัดอุตรดิตถ์ ถือว่าเป็นผลไม้ประจำจังหวัด และเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรกว่าปีละ 88 ล้านบาท ด้วยสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของจังหวัดอุตรดิตถ์เอื้ออำนวยต่อการปลูกกลางสาด จึงทำให้เจริญงอกงามดี มีรสชาติดีทั้งหวานและหอมในขณะที่กลางสาดจากพื้นที่อื่น มีเพียงรสหวานเท่านั้น ซึ่งเป็นลักษณะเด่นเฉพาะตัวของกลางสาดอุตรดิตถ์ นับได้ว่ากลางสาด คือไม้ผลทำเงินให้แก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก จนกลายเป็นผลไม้ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดอุตรดิตถ์ ทำให้ชื่อของกลางสาดหวานปรากฏอยู่ในคำขวัญประจำจังหวัดอุตรดิตถ์ กล่าวคือ “เหล็กน้ำพี้ลือเลื่อง เมืองกลางสาดหวาน บ้านพระยาพิชัยดาบหัก ถิ่นสักใหญ่ของโลก ” (จังหวัดอุตรดิตถ์. 2565) ข้อมูลสถิติการปลูกกลางสาดรวมของจังหวัดอุตรดิตถ์ ในปีพ.ศ. 2558/2559 มีพื้นที่ปลูกจำนวน 13,027 ไร่ พื้นที่เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ 12,392 ไร่ ได้ผลิตรวม 11,173.70 ตัน โดยในปี 2563/2564 มีพื้นที่ปลูกเหลือเพียง 7,942 ไร่ พื้นที่เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ 7,942 ไร่ และได้ผลผลิตรวมทั้งสิ้นจำนวน 4,447 ตัน ส่วนการปลูกกลางสาดเฉพาะในอำเภอลับแล ในปี พ.ศ. 2560 มี

พื้นที่ปลูกประมาณ 4,383 ไร่ ผลผลิตประมาณ 1,973 ตัน ราคาขายกลางสาดต่อกิโลกรัม 15 บาท คิดมูลค่าผลผลิตกลางสาดรวม 30 ล้านบาท (กรมส่งเสริมการเกษตร : 2561)

ด้วยปริมาณผลผลิตที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ความต้องการและห้วงเวลาการจำหน่ายผลไม้มันสอดคล้องกับปริมาณที่ผลิตได้ในปีพ.ศ. 2558/2559 มีพื้นที่ปลูกจำนวน 13,027 ไร่ ได้ผลิตรวม 11,173.70 ตัน โดยในปี 2563/2564 มีพื้นที่ปลูกเหลือเพียง 7,942 ไร่ และได้ผลผลิตรวมทั้งสิ้นจำนวน 4,447 ตัน จะเห็นได้ว่าเพียงไม่ถึง 5 ปี ผลผลิตได้ลดลงมากกว่า 2 เท่า จากประเด็นปัญหาและสถานการณ์ดังกล่าว กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาด ที่มีสมาชิกในปีพ.ศ. 2560 จำนวน 20 คน ปีพ.ศ. 2565 มีสมาชิกกลุ่ม 40 คน จึงได้มีการรวมพลังกลุ่มเพื่อสร้างรูปแบบเครือข่ายในการส่งเสริมเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาราคากลางสาดตกต่ำอย่างต่อเนื่อง นำมาสู่การปลูกกลางสาดคุณภาพ หรือเรียกว่า กลางสาดอินทรีย์ เพื่อช่วยให้ผลผลิตกลางสาดกลับมาเป็นที่ต้องการของตลาดและมีราคาสูงขึ้น สามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรและอนุรักษ์ไม่ให้กลางสาดสูญหายไปจากจังหวัดอุดรดิตถ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร. 2565)

จากสถานการณ์ที่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาด มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างรูปแบบเครือข่ายในการส่งเสริมเกษตรกร เพื่อสร้างรายได้และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน สอดรับกับสถานการณ์ของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง ทุกมิติทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ทำให้ประชาชนในโลกล้วนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เชื่อมโยงกันมากขึ้น การทำงานในรูปของเครือข่ายที่มีกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ขณะที่สมาชิกยังคงมีอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน มีการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ มีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โดยประโยชน์ของการทำงานแบบเครือข่ายนั้นจะก่อให้เกิดผลลัพธ์บางอย่างที่บุคคลไม่สามารถทำได้เพียงลำพัง สามารถรณณรงค์ได้กว้างกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่า ประการสำคัญทำให้สมาชิกเกิดความรู้ความเข้าใจในประเด็นหนึ่งๆ ได้ชัดเจนขึ้น ด้วยมีมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงานของเครือข่าย ได้แก่ ความเป็นหนึ่งเดียวกัน สมาชิกมีขวัญกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกัน มียุทธศาสตร์ระบบการจัดการและการวางแผนที่ดี มีการติดตามประเมินผล และการมีผู้นำเครือข่ายที่มีวิสัยทัศน์ (เสรี พงษ์พิศ. 2548 : 70 ; สนธยา พลศรี. 2550 ; 49-50) จากแนวคิดของเครือข่าย กอปรกับมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ พัฒนาโครงการวิจัยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากด้วยผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ของจังหวัดอุดรดิตถ์สู่การต่อยอดเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาลางสาดอุดรดิตถ์ ซึ่งใช้

แนวคิดการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ผนวกกับงานวิจัยเชิงพาณิชย์ โดยใช้กลางสาตอูตรดิตถ์เป็นตัวขับเคลื่อนหรือเครื่องมือในการกระจายรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่อย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณค่าและมูลค่า สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของจังหวัดอูตรดิตถ์ โดยมีค่านิยมร่วมกัน (Core Value) คือ การอนุรักษ์กลางสาตอูตรดิตถ์

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตที่มีค่านิยมร่วมกันในเบื้องต้น รวมทั้งศึกษาการทำงานของภาคีเครือข่ายที่สนับสนุนการทำงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตในจังหวัดอูตรดิตถ์ ยังไม่พบว่า มีรูปแบบการทำงานแบบประสานประโยชน์ที่ชัดเจน รวมทั้งยังไม่มีเครือข่ายการประสานประโยชน์เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์ของจังหวัดอูตรดิตถ์อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการสร้างและสังเคราะห์รูปแบบเครือข่ายการประสานประโยชน์เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอูตรดิตถ์ อันจะทำให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากด้วยผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ของจังหวัดอูตรดิตถ์สู่การต่อยอดเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษา กลางสาตอูตรดิตถ์ ให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอูตรดิตถ์
2. เพื่อศึกษารูปแบบเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอูตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นแกนนำเกษตรกร 8 คน ผู้รู้ 3 คน ประชาชนชาวบ้าน 5 คน ผู้ประกอบการ 2 คน และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดอูตรดิตถ์ 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการบอกต่อ (Snowball Sampling) ในเบื้องต้น หลังจากนั้นจึงใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีหลักเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการปลูกกลางสาตคุณภาพ หรือมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกระบวนการ

ผลิตหรือกระบวนการตลาดของกลางสาตในจังหวัดอุดรดิตถ์ อย่างน้อย 1 ปี และ 2) เป็นผู้ที่มีศรัทธใจในการให้ข้อมูล และสามารถเข้าร่วมโครงการวิจัยได้ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตจังหวัดอุดรดิตถ์ ประสบการณ์ในอดีต รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อกลุ่ม หลังจากผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ได้นำมาตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูล (Validity) ด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation Technique) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ทีมวิจัย และที่ปรึกษาทางวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามกรอบประเด็นที่ได้กำหนดไว้ ข้อค้นพบได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตที่การศึกษาเฉพาะกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตจังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งมีกระบวนการสร้างเครือข่าย 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการแสวงหาสมาชิกที่มีเป้าหมายร่วมกัน

ขั้นที่ 2 ขั้นยุทธศาสตร์การรณรงค์เพื่อให้เห็นประโยชน์และความสำคัญของเครือข่าย

ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินงานกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกเกิดความผูกพันและเกิดความเข้มแข็ง

ขั้นที่ 4 ขั้นการพัฒนาาระบบเครือข่ายเพื่อให้เครือข่ายมีการเติบโตและยั่งยืน

วิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตจังหวัดอุดรดิตถ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีดังนี้

ผลการวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า

1. การสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การสร้างเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตคุณภาพเชิงพาณิชย์ใน 2 ประเด็น คือ องค์ประกอบของเครือข่าย และกระบวนการสร้างเครือข่าย พบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตคุณภาพเชิงพาณิชย์ จังหวัดอุดรดิตถ์ มีจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้

ปลูกกลางสาดคุณภาพอำเภอลับแล กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดคุณภาพบ้านด่านนาขาม และกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดคุณภาพบ้านน้ำริด เมืองค้ประกอบของเครือข่ายครบทั้ง 8 ข้อ ในการสร้างเครือข่าย กล่าวคือ 1) มีสมาชิกของเครือข่าย 2) มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน 3) การทำหน้าที่ต่อกันของสมาชิกอย่างมีจิตสำนึก 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5) การมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารร่วมกัน 6) กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 7) ความเท่าเทียมของฝ่ายต่าง ๆ กลุ่มหรือสมาชิก และ 8) การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน

1.2 กระบวนการสร้างเครือข่ายการประสานประโยชน์เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์ในส่วนของกระบวนการสร้างเครือข่าย เป็นกระบวนการทำงานกับเครือข่าย ที่มีจุดก่อเกิดทำงาน และพัฒนาสู่ความเข้มแข็ง ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดคุณภาพเชิงพาณิชย์ จังหวัดอุตรดิตถ์ แบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการแสวงหา ได้แก่ การเชิญชวนประชาสัมพันธ์ และการสืบเสาะแสวงหาสมาชิกเป็นขั้นตระหนักและการเริ่มก่อตัวของสมาชิกเครือข่าย ในการรวมกลุ่มกัน เพื่อการแก้ไขปัญหากลางสาดจังหวัดอุตรดิตถ์ร่วมกัน เนื่องจากส่วนใหญ่เห็นว่าจำนวนผลผลิตกลางสาดและพื้นที่ในการปลูกกลางสาดลดลงเป็นอย่างมากจนทำให้ผลผลิตกลางสาดลดลงแทบจะไม่มีผลผลิต โดยหากมีตลาดรับซื้อผลผลิตกลางสาดในราคาที่ชาวสวนพออยู่ได้ก็อปรผลผลิตกลางสาดสร้างรายได้แก่ครอบครัว จึงไม่อยากจะเห็นกลางสาดสูญหายไปจากพื้นที่ ยังอยากให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้รู้จักกลางสาดของอุตรดิตถ์

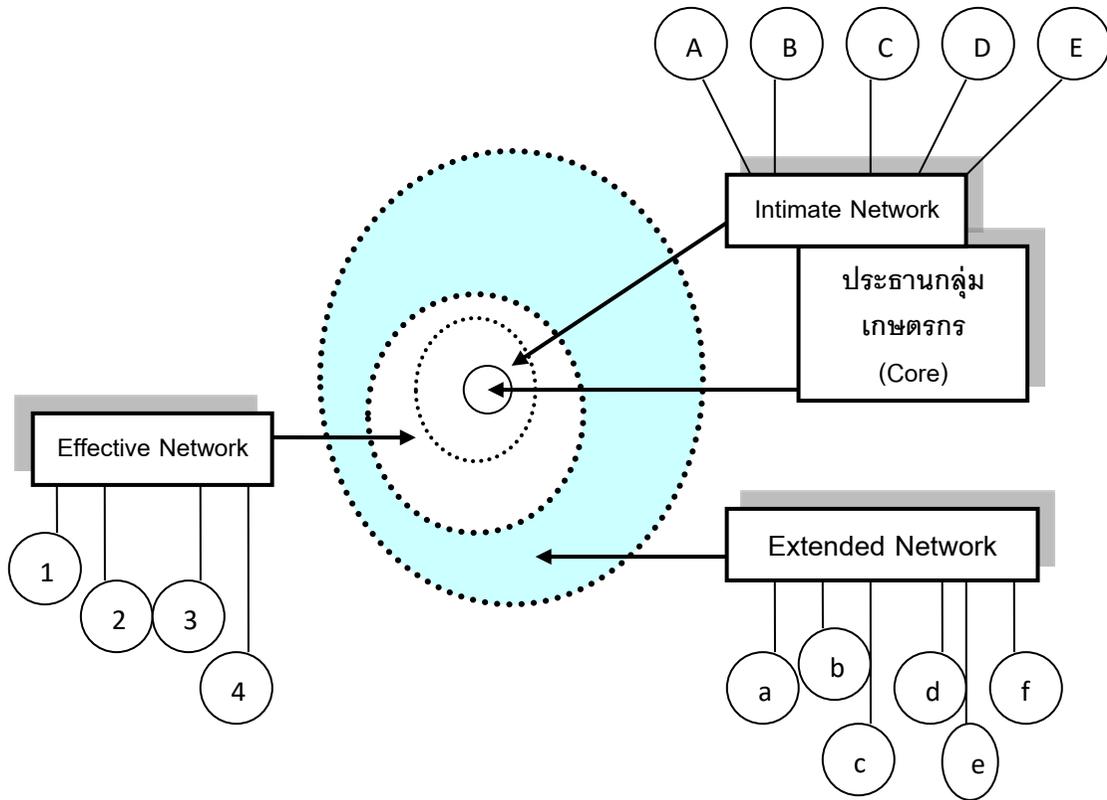
ขั้นที่ 2 ขั้นยุทธศาสตร์การรณรงค์ ได้แก่ การสร้างความตระหนักในประโยชน์และความสำคัญของเครือข่าย การส่งเสริมบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ขั้นการสร้างพันธมิตรเครือข่าย มีการประสานความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยจะมีการประชุม ปรึกษาหารือถึงข่าวสารกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อผลประโยชน์ จุดมุ่งหมาย ความต้องการร่วมกันในการจัดตั้งกลุ่ม ชาวสวนกลางสาดที่มีแนวคิดเหมือนกัน จึงร่วมกลุ่มขึ้นในแต่ละตำบล เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่การปลูกกลางสาด และขยายรวมกลุ่มพื้นที่อื่น ๆ ที่มีเป้าหมายร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินงานกิจกรรม ได้แก่ การศึกษาปัญหา กำหนดเป้าหมาย สร้างแกนนำเครือข่าย จะมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน หลังจากที่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จึงได้ดำเนินการแก้ไขปัญหา เริ่มจากการหาตลาดรับซื้อผลผลิตในราคาที่สูง ประกันราคาซื้อขายในกิโลกรัมละ 20 บาท แต่สมาชิกจะต้องส่งผลผลิตกลางสาดคุณภาพ ที่ไม่ใช่สารเคมี และผ่านมาตรฐานเกษตรกรธรรมชาติ (MOA Thai) และมาตรฐาน PGS ของร้านเลมอนฟาร์ม จึงจะนำผลผลิตที่ได้มาตัดแต่งข้อ

ให้สวยงาม แพ็คใส่กล่องและนำไปส่งขายให้กับร้านเลมอนฟาร์ม ที่กรุงเทพฯ เพื่อให้สมาชิกชาวสวนขายกลางสาดได้ในราคาที่สูงกว่าตลาดรับซื้อทั่วไปจากการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตกลางสาดเบื้องต้นของ ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ เข้าไปช่วยวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต จึงได้ทราบต้นทุนในการปลูกกลางสาดที่แท้จริง หลังจากนั้น นำไปเจรจาตกลงกับคู่ค้า จนได้ราคาที่พึงพอใจกันทั้ง 2 ฝ่ายที่เป็นธรรมที่ราคาขายกิโลกรัมละ 20 บาท จากตลาดทั่วไปที่ให้ราคาเพียง 10-15 บาทเท่านั้น

ขั้นที่ 4 ขั้นการพัฒนากระบวนการเครือข่าย ได้แก่ การสร้างความสามัคคี และความรู้สึกมีส่วนร่วม การสร้างขวัญกำลังใจและเจตนาารมณ์ร่วมกัน เป็นขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้น จะพัฒนาจากกลุ่มกิจกรรมย่อย หลายกลุ่มเชื่อมโยงกันเป็นกลุ่มใหญ่ เป็นพัฒนาการเครือข่ายที่เกิดจากการที่กลุ่มกิจกรรมย่อย ที่ทำกิจกรรมที่แตกต่างกัน แต่มีบางอย่างที่ต้องพึ่งพาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำให้กลุ่มย่อยต้องมาเชื่อมโยงกันโดยมีกลุ่มใหญ่เป็นแกน เช่น กลุ่มชมรมคนรักทุเรียน และกลุ่มชมรมคนรักกลางสาด มาเชื่อมโยงกัน โดยมีเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดคุณภาพเชิงพาณิชย์ จังหวัดอุดรดิตถ์เป็นแกนกลาง เชื่อมโยงเกิดเป็นเครือข่ายทำให้เกิดการพึ่งพากันจนเกิดเป็นกิจกรรม เครือข่ายในการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดคุณภาพ จังหวัดอุดรดิตถ์

2. รูปแบบเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ฯ มี 3 ระดับ ได้แก่ เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เครือข่ายรอง (Effective Network) และเครือข่ายขยาย (Extended Network) สรุปได้ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 รูปแบบเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกเครือข่ายในแต่ละระดับ มีดังนี้

1. เครือข่ายใกล้ชิด หมายถึง บุคคลต่าง ๆ ที่ใกล้ชิดกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมากที่สุด เช่น คนในครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูงที่สนิท ได้แก่ นายทวีศักดิ์ บุญदानตระกูล นายดำเนิน เชียงพันธ์ นายเปลี่ยน แหม่มยินดี นายบรรจง คุ่มสุวรรณ นางปราณี อินมณฑียร นางสาวอัมพร มุลมี นายลิ สังข์แก้ว นายธีระ สุทธิเจริญ มีหน้าที่ผลิตกลางสาธิตที่มีคุณภาพและส่งผลผลิตให้กับเครือข่ายรอง

2. เครือข่ายรองแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการจะมีบทบาทหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำทางด้านวิชาการ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการแปรรูปและออกแบบผลิตภัณฑ์ รวมทั้งประสานงานเชื่อมต่อไปยังเครือข่ายอื่น ๆ ทั้งเครือข่ายการผลิตและเครือข่ายการตลาดให้แก่กลุ่ม

เกษตรกร ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ไปจนถึงกลางน้ำของห่วงโซ่อุปทานกลางสาต และกลุ่มที่สอง กลุ่มนักการตลาด มีบทบาทในการสื่อสารทางการตลาดรวมทั้งรวบรวมผลผลิตกลางสาตคุณภาพจากกลุ่มเกษตรกรส่งต่อไปยังกลุ่มที่มีหน้าที่จำหน่ายผลผลิตไปยังผู้บริโภคคนสุดท้าย (End User) จากผลการดำเนินงานในเบื้องต้น พบว่า นายสุทธิรัตน์ ปาลาส ได้ทำหน้าที่เป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ (Key Actor) ในห่วงโซ่อุปทานของกลางสาต (Supply Chain) จึงมีความเข้าใจในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน เป็นผู้เชื่อมและส่งต่อแนวคิดการผลิตกลางสาตแบบคุณภาพไปยังกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ และยังทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง (Middle man) ที่ทำการรวบรวมผลผลิตจากกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เพื่อนำไปส่งให้กับผู้ประกอบการในกรุงเทพฯ ได้แก่ ร้านเลมอนฟาร์ม ซึ่งจะก่อให้เกิดห่วงโซ่ด้านคุณค่า

3. เครือข่ายขยาย หมายถึง บุคคล กลุ่ม หรือองค์กร ที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรไม่ได้รู้จักโดยตรง แต่ต้องติดต่อผ่านสมาชิกคนอื่น ๆ ได้แก่ นายอนุชิต ปัญญาวัชระ บริษัทินดีดีไซน์ พัฒนาการจังหวัดอุดรดิตถ์ วัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ เกษตรจังหวัดอุดรดิตถ์ หอการค้าจังหวัดอุดรดิตถ์ คุณเล็ก ร้านเลมอนฟาร์มพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์ อุตสาหกรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ สถิติจังหวัดอุดรดิตถ์ มีบทบาทหน้าที่สำคัญคือ การสนับสนุน/ส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรให้สามารถผลิตกลางสาตคุณภาพออกสู่ตลาดได้ ทั้งที่เป็นตัวเงิน (In Cash) และไม่เป็นตัวเงิน (In Kind)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์ ในส่วนขององค์ประกอบของเครือข่าย พบว่า กลุ่มเกษตรกรองค์ประกอบของเครือข่ายครบถ้วน ได้แก่ สมาชิกของเครือข่าย การมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน การทำหน้าที่ต่อกันของสมาชิกอย่างมีจิตสำนึก การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารร่วมกัน กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ความเท่าเทียมของสมาชิก และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน ดังจะเห็นได้จาก กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตคุณภาพจังหวัดอุดรดิตถ์ ได้ริเริ่มในการก่อตั้งกลุ่มขึ้น ในช่วงแรกมีสมาชิก 20 คน โดยการมีเป้าหมายร่วมกัน กล่าวคือ ต้องการอนุรักษ์กลางสาตและแก้ปัญหาาราคาผลผลิตตกต่ำ มีการทำหน้าที่ต่อกันของสมาชิกอย่างมีจิตสำนึก ตามแนวคิดการประกอบกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยมีการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน การมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการ

เสริมสร้างซึ่งกันและกัน บนความเท่าเทียมของสมาชิกตามแนวคิดทางด้านสังคมนิยมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประการสำคัญมีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันอย่างเป็นธรรม ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจมาศ อยู่ประเสริฐและคณะ, (2559:151) พบว่าสมาชิกเข้าใจในหลักการและแนวทางพัฒนาตนเองอย่างชัดเจน เข้าใจในกระบวนการกลุ่ม มีความรู้ความตระหนักและเข้าใจในการพัฒนาการเกษตรและกิจกรรมของเครือข่าย โดยมีการเชื่อมโยงที่ประสานโดยตรงและผ่านกิจกรรมและสื่อต่างๆ หลายช่องทาง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเสริมเติมเต็มกันเสมอ มีการรวมกลุ่ม เชื่อมโยงเครือข่ายและภาคีหุ้นส่วนเสริม และสอดคล้องกับงานวิจัยของชลธิชา จิรภัคพงศ์, พระครูปริยัติวรากร, พระศกดิษฐ์ แสงธง, สมจิต ขอนวงค์. (2565: 84) พบว่า การสร้างเครือข่ายเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนหรือองค์กรที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม มีเป้าหมายหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การทำกิจกรรมร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของประกอบ มีโคตรกอง, สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา และพรนิพา รัตนคณาทรัพย์. (2564: 17) พบว่า การสร้างเครือข่ายการพึ่งตนเองของเกษตรกร เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรที่มีการรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีความสนใจหรือผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การเกื้อหนุนพึ่งพากัน และการมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน

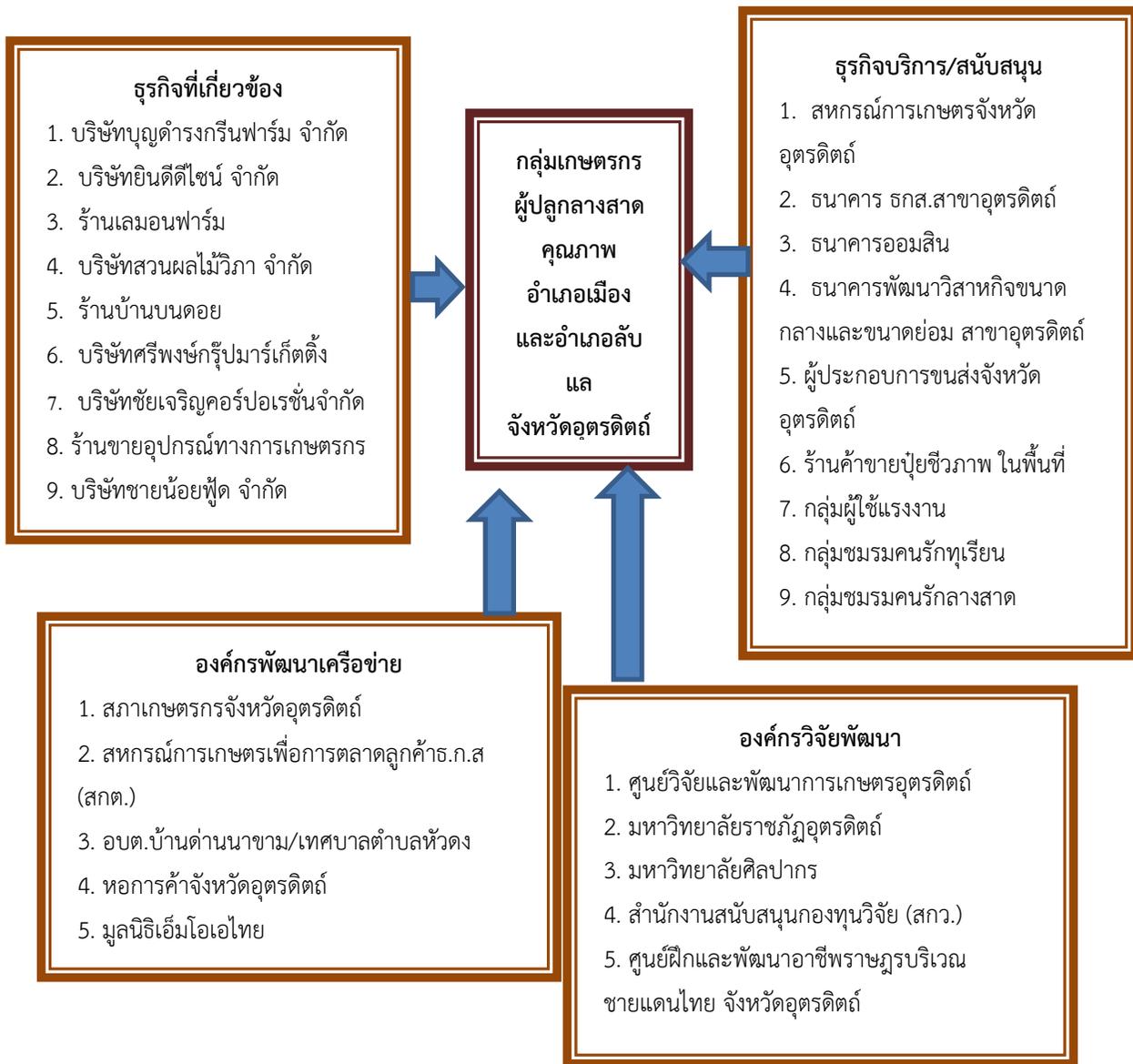
จะเห็นได้ว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายการประสานประโยชน์เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์ มี 4 ขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นที่ 1 ขั้นการแสวงหา ได้แก่ การประชาสัมพันธ์และการแสวงหาสมาชิก ขั้นที่ 2 ขั้นยุทธศาสตร์การรณรงค์ ได้แก่ การสร้างความตระหนักในประโยชน์และความสำคัญของเครือข่าย ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินงานกิจกรรม ได้แก่ การศึกษาปัญหา กำหนดเป้าหมายสร้างแกนนำ ในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งหาแนวทางแก้ไขปัญหาและ ขั้นที่ 4 ขั้นการพัฒนาระบบเครือข่าย ได้แก่ การสร้างความสามัคคี และความรู้สึกมีส่วนร่วม การสร้างขวัญกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกัน เป็นขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่าย และพัฒนาไปถึงการรักษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายให้ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชลธิชา จิรภัคพงศ์, พระครูปริยัติวรากร, พระศกดิษฐ์ แสงธง, สมจิต ขอนวงค์. (2565: 84) พบว่า การขับเคลื่อนเครือข่ายจะมีการพัฒนา กิจกรรมเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาด้านการตลาดและช่องทางการจำหน่าย ให้มีกระบวนการสร้างสรรค์ที่เหมาะสม โดยเน้นความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการดำเนินการอันจะนำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนสมาชิกให้มีความเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. รูปแบบเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ มี 3 ระดับ ได้แก่ เครือข่ายใกล้ชิด เครือข่ายรอง และเครือข่ายขยาย โดยเครือข่ายรองในกลุ่มนักรถลาดมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการทำหน้าที่ประสานประโยชน์ให้กลุ่มเกษตรกรมีบทบาทในการสื่อสารทางการตลาดรวม และยังทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง (Middle man) ที่ทำการรวบรวมผลผลิตจากกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เพื่อนำไปส่งให้กับผู้ประกอบการในกรุงเทพฯ ได้แก่ ร้านเลมอนฟาร์ม ซึ่งจะก่อให้เกิดห่วงโซ่ด้านคุณค่า (Value Chain) ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kamilla Skaalsveena,b, Julie Ingrama, Julie Urquharta. (2020: 1) พบว่าเครือข่ายระหว่างบุคคลมีความสำคัญต่อเกษตรกรและมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และการตัดสินใจของเกษตรกรเกษตรกรคนกลางมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มการไหลของข้อมูลและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคลัสเตอร์ต่างๆ ของเครือข่ายเกษตรกร เกษตรกรที่มีความรู้ประสบการณ์สูงถือเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญของผู้อื่น นอกจากนี้เกษตรกรคนกลางยังเป็นผู้มีอิทธิพลรายใหญ่ที่สุด เนื่องจากพวกเขามักจะมีฐานะดี และงานวิจัยของ Eileen Bogweh Nchanji , Yvonne Kiki Nchanji. (2022: 1) พบว่า การสร้างเครือข่ายกับเกษตรกร ผู้ค้า ผู้ซื้อ และนักวิจัย จะทำให้เกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาทางการตลาดและมีรายได้มากขึ้น และงานวิจัยของ Júlia Aita dos Santos, Lucas Bonacina Roldan, Mark Kam Loon Loo. (2021: 90). ที่พบว่า การทำงานแบบเครือข่ายจะส่งผลให้สมาชิกมีศักยภาพและมีความสามารถในการหารายได้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และงานวิจัยของ Jessica Ann Diehl , Jeremy Németh , Deborah S.K. Thomas , Mallika Bose. (2022: 1). ได้สรุปไว้ว่า การมีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งจะช่วยให้ผู้แสดงคนสำคัญภายในชุมชน และนักวางแผนขององค์กรสาธารณะสามารถวางแผนและพัฒนาเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จได้โดยง่าย

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบเครือข่ายการประสานประโยชน์ สรุปได้ดังนี้ซึ่งสรุปได้ดังแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 2 รูปแบบเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรกลางสาดคุณภาพจังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) กระบวนการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์ มี 2 ประเด็น คือ องค์ประกอบของเครือข่าย ได้แก่ มีสมาชิกของเครือข่าย ปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) มี 40 คน มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน การอยู่

ร่วมกันของสมาชิกอย่างมีจิตสำนึกสาธารณะ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกระดับ มีปฏิสัมพันธ์และสื่อสารร่วมกันมีการประสานงานกับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน สมาชิกทุกคนจะได้รับสิทธิประโยชน์เท่าเทียมกัน มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและโปร่งใส และกระบวนการสร้างเครือข่าย มีดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นการแสวงหา ได้แก่ การเชิญชวน ประชาสัมพันธ์และการสืบเสาะแสวงหาสมาชิก ขั้นที่ 2 ขั้นยุทธศาสตร์การรณรงค์ ได้แก่ การสร้างความตระหนักในประโยชน์และความสำคัญของเครือข่าย การส่งเสริมบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินงานกิจกรรม ได้แก่ การศึกษาปัญหา กำหนดเป้าหมาย สร้างแกนนำเครือข่าย และดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และขั้นที่ 4 ขั้นการพัฒนากระบวนการเครือข่าย ได้แก่ การสร้างความสามัคคี และความรู้สึกมีส่วนร่วม การสร้างขวัญกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกัน 2) รูปแบบเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการประสานประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์ มี 3 ระดับ ได้แก่ เครือข่ายใกล้ชิด เครือข่ายรอง และเครือข่ายขยาย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีความตระหนักในบทบาทและหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบและกำกับติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องประการสำคัญ และการปรับประยุกต์ใช้กับกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ ควรกำหนดเป็นนโยบาย/แผนงานและโครงการ ที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

2. หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นควรมีนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การดูแลสนับสนุนและให้คำปรึกษาในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาดคุณภาพจังหวัดอุดรดิตถ์

3. กลุ่มเกษตรกรประเภทอื่น ๆ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เป้าหมาย เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีสภาพแวดล้อม ความพร้อมปัญหาข้อจำกัดและโอกาสแตกต่างกัน

4. ควรคำนึงถึงสภาพปัญหา ความต้องการและความสนใจที่แท้จริงของกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่จะจัดการเรียนรู้ ควรเป็นผลประโยชน์ที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมเรียนรู้จะได้รับมากกว่าผลประโยชน์ที่องค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องได้รับ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างตรงตามเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการและแนวทางที่ได้วางไว้ ควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีการติดตามประเมินผลทั้งก่อนและหลังการดำเนินการ

References

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). *ลางสาด-สารสนเทศ ส่งเสริมการเกษตร*. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://agriinfo.doae.go.th/year59/plant/rortor /fruit2/langsad.pdf>. [27 มกราคม 2561].

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). *ลางสาด-สารสนเทศ ส่งเสริมการเกษตร*. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.agriinfo.doae.go.th/year6 0 / plant/rortor/ fruit2 / langsad.pdf>. [24 มกราคม 2565].

จังหวัดอุดรดิตถ์. (2564). *ลางสาด* [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดอุดรดิตถ์>. [8 กุมภาพันธ์ 2564].

จังหวัดอุดรดิตถ์. (31 มกราคม 2565). *คำขวัญจังหวัดอุดรดิตถ์*. [ออนไลน์]. . แหล่งข้อมูล : <http://www.uttaradit.go.th/index2.php>. [31 มกราคม 2565].

ชลธิชา จิรภาคพงศ์ พระครูปริยัติวิรากร พระศกดิษฐ์ แสงธง สมจิต ขอนวงค์. (2565). “การสร้างเครือข่าย กลไกการตลาดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชนสัมมาชีพในจังหวัดแพร่”. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*. 11(3),84-101.

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และคณะ. (2559). “แนวทางการพัฒนาเครือข่ายผู้ประกอบการ SMEs ภาคเกษตรรุ่นใหม่”. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*. 8(3), 151-153.

ประกอบ มีโคตรกอง สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา พรนิพา รัตนคณาทรัพย์. (2564). “การสร้างเครือข่ายการพึ่งตนเองของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. *วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม*. 8(2). 17-26.

สนธยา พลศรี (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์
เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาชนเข้มข้นชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพมหานคร :
โครงการมหาวิทยาลัย ซีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.

Eileen Bogweh Nchanji , Yvonne Kiki Nchanji. (2022). “Urban farmers coping strategies in the wake of urbanization and changing market in Tamale, Northern Ghana.” *Land Use Policy*. 121(2022) 106312. 1-10.

Jessica Ann Diehl , Jeremy Németh , Deborah S.K. Thomas , Mallika Bose. (2022). Power through social networks: A case study of urban farmers facing land development in Delhi, India. *Habitat International*. 128(2022) 102626.1-9.

Júlia Aita dos Santos , Lucas Bonacina Roldan , Mark Kam Loon Loo. (2021). Clarifying relationships between networking, absorptive capacity and financial performance among South Brazilian farmers. *Journal of Rural Studies*. 84(2021). 90–99.

Kamilla Skaalsveena,b, Julie Ingrama, Julie Urquharta. (2020).The role of farmers' social networks in the implementation of no-till farming Practices. *Agricultural Systems*. 181(2020) 102824.1-14.